

המשכיל

maskil

■ Z obsahu

Liberální a reformní judaismus
v České republice 2

Dávat lidí dohromady – rozhovor
s Peterem Gyorim 4

Na cestách – Památky
Chrudimska 8

Nachmanidův dopis o etice 10

Vzpomínky Chaima Kleina 14

■ Krátce

Naše pojetí judaismu nám umožňuje reagovat a řešit situace, které přináší současný svět, kriticky hodnotit, respektovat různorodost a přitom zachovat, co spojuje židovstvo. Tímto zveme všechny reformní, liberální a progresivní Židy, aby se připojili a obnovili tradici reformního židovstva v této zemi.

Předsednictvo Bejt Simcha

Aby to nevypadalo tak, že soupeřící komunity pouze vykazují vysoké počty členů či účastníků toho či onoho, bez ohledu na to, že polovina z nich jsou s prominutím poloblázní, kteří kdyby náhodou nebyli u Židů byli by třeba u jehovistů nebo kdekoli jinde.

Peter Gyori

Po třech a půl letech Izraelci stále ještě čekají na uskutečnění slibu o „míru a bezpečnosti“ – kromě těch asi tisíce lidí, kteří za tu dobu padli za obětí atentátům, a kteří už na nic nečekají.

Yehuda Lahav

DÁVAT LIDI DOHROMADY

Rozhovor s Peterem Gyorim čtěte na straně 4

Liberalní a reformní judaismus v České republice

Vážení čtenáři,
rádi bychom Vás seznámili s výzvou, kterou Bejt Simcha adresovala Federaci židovských obcí v ČR, ve snaze znovu otevřít otázku možnosti praktikování liberálního či reformního judaismu v českých židovských obcích. - red -

Rada federace Židovských obcí v ČR

JUDr. Tomáš Kraus, tajemník
Maiselova 18, 110 01 Praha 1

Vážený pane tajemníku,
na základě usnesení členské schůze Bejt Simcha o.s. z 1.2.2004 bylo naše představenstvo pověřeno iniciovat, aby byla na Radě FŽO projednána možnost praktikovat liberální (reformní) směr judaismu v obcích sdružených ve FŽO ČR.

Bejt Simcha se po dobu 12 let profiluje jako liberální židovská komunita a její členové mají za dobu působení bohaté zkušenosti jak v oblasti náboženské (liturgie, svátky), tak vzdělávací a komunitní. S ohledem na tyto vlastní zkušenosti, obohacené spoluprací s mnoha zahraničními rabíny i jejich kongregacemi, považujeme oficiální absenci této, v ČR kdysi tradiční denominace, za ochuzující. Navíc se ukazuje, že i část členů některých ŽO k těmto směrům judaismu inklinuje a patrně by možnost praktikování liberálního (reformního) ritu rovněž uvítali.

Platforma liberálního judaismu

Preambule:

S respektem k tradici a vývoji judaismu v Evropě, s respektem k zaniklým komunitám a etickému obsahu judaismu, a s vůlí hledat odpovědi na otázky staré i nové, hlásíme se k hnutí, které je svou povahou tolerantní a rovnostářské. Jsme součástí světového progresivního hnutí a judaismus vnímáme jako náboženskou činnost, dobročinnost, vzdělávání a život v komunitě. Naše pojetí judaismu nám umožňuje reagovat a řešit situace, které přináší současný svět, kriticky hodnotit, respektovat různorodost a přitom zachovat, co spojuje židovstvo. Tímto zveme všechny reformní, liberální a progresivní Židy, aby se připojili a obnovili tradici reformního židovstva v této zemi.

I. Bůh

Hlásíme se k principu, že Bůh existuje, je jeden a je jedinečný, jakkoli se může lišit ve svém chápání Boží přítomnosti ve světě. Bůh pro nás představuje spravedlivé uspořádání světa a my vnímáme svou odpovědnost za tento svět. Bůh pro nás představuje etické principy a výzvu k aktivní účasti na stvoření prostřednictvím modlitby, studia a dobročinnosti.

II. Tóra

Tóra tvoří základ židovství. Tóra a další posvátné texty jsou pro nás předmětem úcty a celoživotního studia, zdrojem pou-

Jako přidružená organizace RFŽO, s odvoláním se na článek 3 a 4 Statutu FŽO, tímto žádáme projednání našeho návrhu na RFŽO a žádáme, aby k našemu návrhu bylo přijato usnesení. V příloze přikládáme stručný text námi formulované liberální platformy a prosíme o jeho distribuci v rámci programu.

Věříme, že zástupci Židovských obcí i přidružených organizací pečlivě zváží náš návrh, neboť obecný souhlas v židovské pospolitosti by je nijak neomezoval, ale otevřel by další možnosti těm, kteří o ně stojí. Možnost praktikovat liberální (reformní) judaismus by mohla přispět k většímu porozumění a propojení obcí a komunit, a mohla by pomoci překonat některé předsudky.

V Praze 3. března 2004

S pozdravem

Dr. Julius Müller
Předseda Bejt Simcha

čení a formulování micvot. Studium a diskuse nás spojuje v synagoze, doma a všude, kde se setkávají Židé. Prostřednictvím svátků, za účasti jak mužů tak žen, naplňujeme tradici a posilujeme svou identitu. Praktickým naplňováním micvot usilujeme o mír, svobodu a spravedlnost ve světě.

III. Izrael

Smlouva, společná minulost a přítomnost nás spojuje se všemi Židy, ať žili a žijí kdekoli. Existence státu Izrael nás naplňuje radostí, byť smíšenou se starostí o jeho osud. Ctíme princip Ahavat Jisrael a vnímáme odpovědnost Židů za sebe navzájem. Náboženský a kulturní pluralismus pokládáme za zásadní princip uspořádání společnosti. Pokládáme za správné, aby Židé žijící v diaspoře měli silný vztah k Izraeli, učili se hebrejštinu jako živý jazyk a stát Izrael navštěvovali a podporovali. Život v diaspoře přitom pokládáme za právoplatnou a obohacující životní variantu.

Liberalní pojetí judaismu je dokladem vyvíjející se židovské tradice. Ve dnech budoucích, podobně jako v minulosti, je toto pojetí otevřeno všem, uplatňuje racionalitu v úsudku a etiku v chování. Konejme ve jménu Ahavat chinam a Tikun ha-olam.

Iniciováno předsednictvem Bejt Simcha:

Julius Müller, Věra Razáková a Sylvie Wittmannová

SEDER BEJT SIMCHA (OPĚT) V MÁNESU

V pondělí 5. dubna jsme se sešli ke společné sederové večeři v krásném prostředí pražské restaurace Mánes. Stává se

z toho pomalu tradice – Pesach jsme tu slavili i loni a dvakrát jsme se tu již veselili o Purimu.

Seder vedl tentokrát rabín Ronald Hoffberg, jemuž vydatně pomáhal sbor Bejt

Simcha, který se velmi osvědčil minulý rok (a nejen o Pesachu).

Účast byla rekordní, přišlo 113 lidí. I když jsme při přípravách zažili perné chvílky (vzhledem k tomu, že počet přihlášených

narůstal ještě dvě hodiny před začátkem), samozřejmě nás tak hojná účast potěšila. A přijímat na Pesach hosty je přece důležité, i když se někteří podívají do kalendáře až na poslední chvíli.

- kwe -

► Foto: Sylvie Wittmannová

Odpolední židovská škola Bejt Elend uspořádala v úterý 6. dubna druhou sederovou večeři, které se zúčastnilo 31 dětí. Rádi jsme mezi sebou přivítali i naše kamarády z bratislavské Židovské obce.

► Jitka Nováková

Jménem Lauderových škol se omlouvám panu Mgr. Petru Karasovi za újmu na cti a poškození jeho dobrého jména i pověsti v důsledku nepodloženého obvinění a následného podnětu k trestnímu stíhání, které na něho za Lauderovy školy podalo předchozí vedení. S potěšením oznamuji, že Policie České republiky trestní stíhání proti němu odložila jako neopodstatněné.

► Kateřina Dejmálová, ředitelka Lauderových škol

Měsíčník MASKIL hledá redaktora

- alespoň základní orientace v židovské problematice a schopnost samostatného tvůrčího psaní podmínkou; praxe v oboru vítána
- časové vytížení odpovídající přibližně polovičnímu úvazku, pracovní doba nepravidelná
- nástup možný ihned

Nabídky (se stručným životopisem) zasílejte e-mailem na adresu:

chevra@bejsimcha.cz, případně poštou na adresu **Bejt Simcha, Mánesova 8, 120 00 Praha 2**

Program Bejt Simcha DUBEN/KVĚTEN 2004

středa 28. dubna od 19 hodin
Mezi zaslepenými blázný (II. část)
– promítání filmového dokumentu
uveďte jeho autor, Martin Šmok

sobota 1. května od 10 hodin
Ranní šabatová bohoslužba s rabi
Ronaldem Hoffbergem, od 13 hodin
následuje kurz liturgie

středa 5. května od 19 hodin
Setkání a diskuse s mládežnickou
sionistickou skupinou NETZER
ze zemí bývalého Sovětského svazu

středa 12. května od 19 hodin
Střepy – výstava a dokumentární film,
výkladem provází Sylvie Wittmannová

sobota 15. května od 10 hodin
Workshop věnovaný svátku Šavuot
s rabi Ronaldem Hoffbergem
(od 10 hodin bohoslužba, vlastní
workshop od 14 hodin)

středa 19. května od 19 hodin
Mezi zaslepenými blázný (III. část)
– promítání závěrečné části
filmového dokumentu uveďte jeho
autor, Martin Šmok

PRAVIDELNÉ AKCE

Kabalat Šabat každý pátek
od 18 hodin; pokud je na programu
i přednáška, následuje vždy po
skončení bohoslužby, od 19 hodin

HODINY PRO VEŘEJNOST

každé úterý a každý pátek
(kromě úterý 27. 4. a pátku 30. 4.)
od 11 do 14 hodin

DÁVAT LIDI DOHROMADY

Rozhovor s Mgr. Peterem Gyorim

Chanukové setkání Je chanuka Vaším svátkem?, které mělo nečekaně obrovský ohlas, Evropský den židovské kultury a nejnověji diskuzní večery Bejt café, z nichž první se za účasti herce a moderátora Jana Krause a patriarchy Církve československé husitské, ThDr. Jana Schwarze, uskutečnil v dubnu tohoto roku, to všechno jsou kulturně společenská setkání, jimiž se židovská komunita Bejt Praha pokouší oslovit širší veřejnost, byť především tu s židovskými kořeny. O rozhovor – mimo jiné na téma – proč to všechno vlastně dělají, jsme požádali jejího výkonného ředitele, pana Petera Gyorima. Muže, na jehož nápadech, představách a v neposlední řadě organizačních schopnostech tyto projekty stojí především.

Na konci minulého roku uspořádala Bejt Praha ve spolupráci s PŽO, Židovským muzeem v Praze a FŽO v Jubilejní synagoze v Jeruzalémské ulici akci nazvanou Je chanuka Vaším svátkem? Chanukové rozjímání, určené především lidem s židovskými kořeny, se setkalo s tak neuvěřitelným zájmem, že to trošičku zaskočilo i samotné pořadatele. Získali jste tímto způsobem některé nové sympatizanty či členy?

Tato akce, propagující určitý židovský svátek, byla vůbec první akcí svého druhu, a pokud vím nejen u nás, ale i v Evropě. Určena byla lidem, kteří nejsou členy židovských komunit, ale jsou Židé – resp. mají židovské předky. Strávil jsem přípravou tohoto projektu půl roku, věřil jsem sice, že bude úspěšný, ale realitou jsem byl i já trochu šokovaný. Pro zájemce jsme připravili asi čtyři sta dotazníků, všechny byly rozebrány a asi sto osmdesát se nám jich vrátilo vyplněných zpátky, z nich asi třetina potvrdila, že mají židovské předky. Podle mého odhadu bude jenom v Praze takových deset tisíc lidí, kteří tyto kořeny mají. Teď jde o to, zda jsme – nemyslím jen Bejt Praha nebo Pražská židov-

ská obec, ale vůbec všechny existující struktury – připraveni těmto lidem něco nabídnout. Podle mého názoru by obce měly v rámci určitých pravidel fungovat tak, že všichni mohou být jejich členy a z nich se pak tvoří takzvané synagogální sbory, tak jak to funguje například ve Švédsku. Rabi Narowe, který mi o situaci švédských komunit vyprávěl, potvrdil, že i spolupráce a vzájemná pomoc mezi komunitami a rabíny různých směrů může fungovat velmi dobře.

Ostatně vztahy vaší komunity s těmi ostatními pražskými také nejsou nejhorší...

Bejt Praha má velmi dobré vztahy s Pražskou židovskou obcí a já si toho velmi vážím. Nemyslím si, že je nutné PŽO stále jenom kritizovat, spíše je dobré si definovat oblasti ve kterých se spolupracovat dá a ve kterých ne. Velmi mnoho záleží i na osobních kontaktech.

Bejt Praha chápe samu sebe jako kongregaci konzervativní? Jak je u vás upraveno členství?

Podle našich stanov členové správní rady musí být členy některé židovské obce v Čechách. Momentálně jsou všichni zároveň členy Pražské židovské obce. Jinak, zájemce o členství podepisuje v naší přihlášce výrok tohoto znění: Svým podpisem potvrzuji své židovství.

To se dá ovšem chápat různě...

Kromě toho, co jsem Vám už řekl, to dále neřešíme. Lidé nejsou neinformovaní a většinou sami poctivě napíší, jaké židovské předky mají. Nezažil jsem, že by naši otevřenost někdo nějakým způsobem zneužil. Já osobně nejsem konfrontační typ, nemám rád konflikty a spoléhám na slušné osobní jednání.

Máte za sebou zkušenost dlouhodobého pobytu v židovských komunitách v USA. V čem vidíte největší rozdíly, oproti fungování těch českých?

Dva roky jsem pracoval v židovské komunitě v Los Angeles. Tato komunita fungovala takovým způsobem, že člověk měl pocit, že se nachází v nějakém ekonomickém subjektu – naprostá profesionalita ve všem. Počínaje příchodem do práce, přes způsob oblékání až po plnění pracovních úkolů. U nás, když vkročíte do budovy židovské obce, tak máte občas dojem, že socialismus ještě neskončil. Samozřejmě, já si uvědomuji, že PŽO je obrovský kolos se čtyřmi sty zaměstnanci a že není legrace to všechno ukočírovat. Člověk musí být velmi dobrý manažer, aby to zvládl.

Díky pobytům v cizině jsem měl možnost vidět, jak se žije Židům ve svobodném světě, když mají možnost se rozvíjet a vyvíjet. Pokud se na to člověk podívá bez emocí a s určitým nadhledem, tak zjistí, že ten židovský svět je nesmírně bohatý a rozmanitý a každý si ►

v něm může najít tu svoji část. A to, že někdo o někom říká ten je Žid a ten není Žid – tyto rozpory jsou mimo jiné také známkou určité zdravé komunity. Židé se spojují tehdy, když je zle. Všechna negativa, která má Pražská židovská obec, jsou zároveň dokladem toho, že se nám tu asi žije celkem svobodně a dobře, když máme dost času a chuti se mezi sebou hádat. Stačil by jeden malý pogromeček a hned by bylo všechno jinak.

Osobnost a moudrost jednotlivých lídrů židovské komunity by se měla projevat také v tom, že dokáží dávat lidi dohromady i v časech pohody. Český národ je pohodový a český Žid, navzdory minulosti, do té kavárny patří. Je pravda, že všechno to, co se stalo – nacismus, komunismus, antisemitismus vnější i skrytý – to všechno v nás je a vždycky to tak zůstane. Každý z nás je nějakým způsobem postižený, každý z nás má nějaký stihomam, ale já si nemyslím, že se dá proti tomu bojovat. Ale snad se k tomu dá přistupovat trochu pragmaticky, je to zkrátka v nás a bude to v nás stále, nedá se to řešit. I děti našich dětí to v sobě budou mít, pokud budou znát dějiny. Bylo by nenormální, pokud by neměly...

Navíc, já si nemyslím, že to je minulost, minulost, která už nemůže přijít a nepřijde. Vždycky se říkalo a slibovalo, po těchto pogromech už se to nebude opakovat, už bude dobře a tak dále. Holocaust byl, a já si myslím, že byl poprvé, jde o to jak a v jaké formě to bude příště. Teď právě to příliš dobře nevypadá a antisemitismus se nevykoření nikdy, protože lidé potřebují mít nepřítele. Jde o jedinou věc, když si nepomůžeme my sami, nikdo nám nepomůže. To je stará zkušenost.

Židům ve Spojených státech je to asi celkem jasné.

V Americe jsem nezažil, že by lidé takzvaně politikařili, snad na to ani nemají čas. Ale jakmile je nějaký problém, vyjdou do ulic. A kromě toho, obrovské procento amerických Židů chodí k volbám, proto také všichni politici usilují o jejich hlasy. Vadí mi, jak kdekdo Ameriku neuvěřitelným způsobem kritizuje, aniž by tam byl. Tvrdí, že Ameriku znají a přitom jediné, co znají jsou ve skutečnosti blbé americké filmy. (Ty nezávislé, které tam také vznikají, tady málokdo zná.) Nejsem proti rozumné kritice kohokoli, včetně USA, ta je jistě legitimní, ani netvrdím, že všechno, co se tam děje je vždycky správné, ale mně, jako Židovi, tam bylo dobře.

Co byste, pokud by to bylo ve Vaší moci, na pražském židovském životě nejraději změnil, případně vylepšil?

Občas mě mrzí, že zdejší struktury fungují, tak jak fungují. Profesionalita je určitě jednou z věcí, které Praze chybí. Bylo by potřeba najmout dobré, profesionální manažery, aby to fungovalo jako, dejme tomu, nějaký malý podnik. Můj nejoblíbenější citát, který pochází z Pirkej Avot, praví: „Moudrý je ten, kdo se učí od každého.“ Důležité je být ochotný se učit. To platí i pro lidi, kteří už jsou v určitých strukturách dlouho. Mohou tam být dlouho, ale musí se vzdělávat, nejenom letět na tu či onu konferenci, ale něco z toho také mít a zprostředkovat své komunitě. Praha má velkou výhodu v tom, že má obrovský ekonomický potenciál. Přitom to někdy vypadá, jako by jí byl spíš na obtíž. Ale opak je pravdou, jde jen o to, jak s ním racionálně a pragmaticky nakládat.

Naši vizí, alespoň já doufám, že tomu tak je, je židovská kontinuita. Ten pojem obsahuje absolutně všechno, je to ten nejdůležitější pojem, na kterém by se měli všichni ti naši lidé shodnout. Židovské obce se mohou hádat a dohadovat, mohou být konfrontační, ale mělo by být jasno v tom, že tu budou školky a školy, mladí se budou starat o starší lidi a tak dále... Kromě toho, zcela jistě nejde jenom o kvantitu, ale i o kvalitu a ta tu v Praze je. Je tu velké množství lidí, vědců, umělců, ale i těch „obyčejných“ lidí, kteří se k židovství tak či onak hlásí, jde o to je získat. Aby to nevypadalo tak, že soupeřící komunity pouze vykazují vysoké počty členů či účastníků toho či onoho, bez ohledu na to, že polovina z nich jsou s prominutím poloblázní, kteří kdyby náhodou nebyli u Židů byli by třeba u jehovistů nebo kdekoli jinde. Prosím, ať si tam jsou, všichni jsme trošičku blázní, každý jiným způsobem, ale ať to nejsou časem jenom oni.

► Ptala se Irena Dousková

► Foto Michal Spevák

ŽIVOT NA DŽERBĚ

Musel bych být spisovatelem nebo básníkem, abych dokázal správně popsat život na Džerbě. Židovská komunita si tu zachovala prastaré tradice, zvyky a důkladnou znalost Zákona. Navzdory tomu už mnozí cítí, že časy se mění a snaží se vyrovnat se společenskými, politickými i technologickými změnami okolního světa.

Hara Kebira vypadá na první pohled jako kterákoliv jiná tuniská či severoafrická arabská vesnice: úzké, prašné uličky, modrobílé domečky, pár palem. Na cizince místní pohlížejí s nedůvěrou, necítím se právě dobře. Pak ale zahlédnu skupinku školáků s kípami na hlavě a připadám si náhle jako v Jeruzalémě. Hned je mi lépe. Není divu, že se mi vybavil Jeruzalém – džerbská komunita bývá v literatuře označována za „Jeruzalém severní Afriky“ a vznikla již v době Chrámu. V Haře jsem objevil bohatý židovský život: synagogy, ješivy, komunální šabatové pece, obchody s hebrejskými vývěsními štíty a také pár „košer“ stánků, nabízejících brik – typický místní pokrm, ostře kořeněné pečené těsto s vejcem.

Mým hostitelem a učitelem je pan Jaakob Bchiri, člověk, kterého tu ctí všechny generace. Je mu přes devadesát a nosí tradiční tuniský oděv – široké bílé kalhoty pod kolena a burnus. Většinu svého času tráví v synagoze. Kromě tří pravidelných modliteb čte celé odpoledne žalmy a někdy zůstane v synagoze i celou noc. Nicméně vždy si ještě najde čas pro rodinu, přátele, hudbu, návštěvu tržiště, jako by jeho den měl mnohem víc než jen 24 hodin. Obdivuji jeho elán.

Ačkoliv většina Židů v Haře ovládá kromě arabštiny také hebrejštinu, Jaakob mluví pouze arabsky, což nám zpočátku velmi komplikovalo komunikaci. Brzy jsme však zjistili, že hudba je pro nás skvělým dorozumivacím prostředkem. Mnohokrát jsem Jaakobovi pouštěl nahrávky slavných zpěváků a pozoroval ho, jak jim naslouchá, jak přímo absorbuje jejich hudbu s až nábožným zanícením. Jeho emoce se daly vyčíst z výrazu tváře, gest, pohybů celého těla.

Na Džerbě se člověk nikdy necítí osamělý a nikdy se nenudí. Je ale těžké si cokoli plánovat dopředu. Mnohem lepší je nechat věcem volný průběh. A nechat se pak překvapovat tím, kolik se toho dá v tomto magickém světě objevit a zažít. Často jsem jen stál ve dveřích domu svého hostitele, když ke mně někdo přišel a vždy se z toho vyklubal unikátní zážitek. Samozřejmě, hodně se diskutuje o Izraeli, o politice a nešťastných válkách, o obavách a starostech. Ale pak se mne najed-

nou s překvapivým zájmem začnou vyptávat na život Židů v Jugoslávii. Cítím, jak moc soucítí se všemi Židy po celém světě a jak moc se s nimi identifikují. Rozhovor obvykle končí pozváním na šabat. Jejich pohostinnost je úžasná, nikdy nezapomenou říct, že jim prokážu laskavost, pokud přijdu pojist do jejich domu – kdykoliv, „jako bratr“.

Věřte nebo ne, na Džerbě je celkem 13 synagog! Často v nich funguje ne jeden, ale hned několik po sobě jdoucích minjanů pro každou bohoslužbu. Jedni s modlitbou skončí a odcházejí, jiní se střídají. Synagogy v orientálním stylu jsou nádherné – modře a bíle

Foto autor

zdobené, s množstvím oblouků a velkou dřevěnou tevou, umístěnou zpravidla uprostřed.

Modliteb a rituálů se účastní všichni, není zavedena žádná pevná hierarchie. Kterýkoliv člen komunity může převzít funkci chazana či kantora. Melodie jsou jednoduché, takže celá kongregace se může do bohoslužby plně zapojit. Tóra se čte velmi pečlivě a přesně. Baal kore je vždy skvěle připraven a obec jej hlasitě okřikne kdykoliv, když udělá sebe-menší chybu v teamim (hudební akcenty). Celý verš se pak musí opakovat.

Ve většině synagog najdete na zdi nápisy jako „Jestliže v synagoze mluvíte, kde se budete modlit?“ nebo „Během čtení Tóry mluvení zakázáno!“ Smysl těchto nápisů se

mi objasní ve chvíli, kdy vidím, že všichni v synagoze mluví. Připomíná mi to atmosféru, kterou ve svých knihách a povídkách popisuje I. B. Singer. Před bohoslužbou, po ní, ale i během ní všichni mluví o obchodu, o životě, probírají novinky, drbou. Život se točí kolem synagogy, která je doslova „domem shromáždění“ (bejt ha-kneset). Tato živá atmosféra je typicky židovská a odlišuje synagogu od jiných svatostánků a židovství od ostatních náboženství. Byl to snad jeden z mých nejkrásnějších zážitků z Džerby.

Děti ve věku od 4 do 14 let chodí do židovské školy. Pak mnohé z nich začínají pracovat a vydělávat peníze. Došlo to tak daleko, že místní ješiva zůstala úplně bez studentů a hrozilo, že komunita nebude mít v budoucnu žádné rabíny a učence. Proto byla zavedena stipendia pro ty, kteří měli zájem studovat, ale sami by si to nemohli dovolit. Komunita investuje do vzdělávání maximum. Mladí lidé jí to pak splácejí tím, že nastupují jako učitelé do těch samých škol, do nichž sami před pár lety chodili. S několika z těchto mladých učitelů jsem se spřátelil. Ukazovali mi synagogy, vyprávěli o lidech, místech. Fascinovala mne jejich hluboká znalost historie Státu Izrael a jejich pocit sounáležitosti s ním. Na Džerbě všichni pečlivě sledují co se v Izraeli děje, většina lidí sleduje doma izraelskou televizi. Jakoby žili spíš v Izraeli, než v Tunisku.

Šabat, šabat, šabat! Večerní bohoslužba v synagoze je krátká, protože to hlavní se odehrává později doma. Ačkoliv jsem dostával mnoho pozvání, má hostitelská rodina mi nedovolila jít nikam jinam, alespoň ne na večer. Přistoupil jsem na to – jednak proto, že jsem skutečně cítil, že patřím do této rodiny a jednak proto, že jsem během večera stejně měl možnost vidět se se všemi těmi, kteří mne k sobě zvali. O šabatu se tu totiž všichni navzájem navštěvují, přesunují se od domu k domu, všude se pije a jí až dlouho do noci.

Měl jsem také možnost zúčastnit se oslavy brit mila. Narození chlapce a jeho obřezání jsou velmi radostnou událostí. Nad dveřmi domu, kde se obřezka koná, visí červená deka jako znamení pro všechny. Jak mi bylo vysvětleno, nevadí, že jste nebyli speciálně pozváni – na oslavě jsou vítáni všichni. Podle ▶

► lidové víry žárli démoni – v čele s démonkou Lilít – na toho, kdo je požehnan nově narozeným chlapcem, a kdo bude mít brzy možnost splnit micvu obřizky. Proto se snaží dítěti ublížit, zejména v noci těsně před obřizkou. V domě se proto den předem sejdou lidé, zpívají zvláštní hebrejské a judeo-arabské písně pro tuto příležitost, jedí a pijí. Během večera se předčítají kapitoly z knihy Zohar, které mají zahnat demony. V den obřizky se slaví od časně rána, vrcholem je pak příchod mohela. Jen tak tak jsem se s video kamerou

protlačil davem. Mohel sám si velmi dobře uvědomuje, že je hlavní hvězdou dne. Po dokončení obřizky se na mě obrací s žádostí, abych natočil ještě něco. Vytáhne legrační „doktorskou“ čepici, na níž je nápis „Elijahu ha-navi“ a předvádí do kamery své nádobíčko. Oslava samozřejmě ještě dlouho pokračuje zpěvem a hodováním.

Zažil jsem i nezapomenutelnou oslavu Bar micva, moderní večerek v orientálním duchu s darbukami (arabské bubínky) a tanečním rejem všech generací až do rána.

Nicméně, když se dnes snažím srovnat si vzpomínky, zjišťuji, že v celé té záplavě zážitků na mne nejhlubším dojmem stejně zapůsobil dům mého hostitele. Jaakob, ten moudrý a energický muž, vedl celou svou početnou rodinu k vzájemnému respektu, lásce a péči. Když jsem odjížděl, položil mi ruce na hlavu a požehnal mi. Velmi doufám, že naše přátelství nepomine a že se na Džerbu brzy vrátím.

► Stefan Sablic

► Přeložila Kateřina Weberová

KOLEM SMRTI ŠEJCHA AHMADA JASÍNA

Článek 7 v Základní listině hnutí Hamás, kterou koncipoval „duchovní otec“ hnutí, šejch Ahmad Jasín, se praví: „Soudný den nastane, když muslimové začnou bojovat proti Židům a zabíjet je. Tehdy se Židé ukryjí za stromy a kameny – a stromy a kameny budou volat: Hoj, muslimo, Žid se za mnou skrývá, přijď a zab ho!“

Kdo je schopen toto napsat, má nepochybně na svědomí životy mnoha set lidí – i kdyby nedal ani jeden přímý příkaz k vraždě – a to se o Jasínovi tvrdit nedá. Vždyť Jasín dal zcela nedávno souhlas, aby také ženy páchaly sebevražedné atentáty, označil to za „novou, efektivní zbraň“ Palestinců.

Byla-li tedy „cílená likvidace“ šejcha Jasína aktem pomsty – pak proti ní lze namítnout pouze, že suverenní stát jako Izrael se nemá řídit zásadami krevní msty, jako nějaká mafie. Stát Izrael se skutečně neřídí zásadou „zub za zub“ (třebaže je biblická). Akce proti Jasínovi nebyla mstou, oficiálně byla odůvodněna potřebou bojovat proti terorismu a chránit životy občanů Izraele, které terorismus Hamásu ohrožuje. Je-li tomu tak, pak je ovšem nutné posuzovat „likvidaci“ Jasína podle toho, bylo-li tohoto cíle dosaženo. Náčelník izraelského generálního štábu, Moše Jaalon, o tom řekl, že „v krátkodobé perspektivě“ likvidace Jasína povede k nárůstu a zintenzívnění teroristických akcí – ale v dlouhodobější perspektivě se ukáže být pro Hamás tak tvrdou ránou, že se z ní nevzpamatuje a bude mezníkem v boji proti terorismu.

Pokud jde o krátkodobou perspektivu, skoro nikdo o Jaalonově předpovědi nepochybuje. V prvních dvou týdnech po „likvidaci“ sice nedošlo k většímu atentátu, dny Pesachu však uplynuly ve znamení všeobecného očekávání jakéhosi „velkého třesku“. Obchodní centra a biografy byly prázdné, do

autobusů lidé nastupovali váhavě, hlavní inspektor policie vyzval všechny občany, mající zbrojní povolení, aby své zbraně neustále nosili s sebou. „Velký třesk“ zatím nenastal, ale lidé zapínají rozhlasové přijímače každou hodinu obáváje se, že od předešlé relace zpráv nastat mohl.

Kdy začne slíbená „dlouhodobější perspektiva“, v níž terorismus utrpí zdrcující porážku, to vám neřekne ani generál Jaalon, ani nikdo jiný. Cynikové říkají, že „v dlouhodobější perspektivě všichni lidé zemřou“... Někteří připomenuli, že v roce 2001 volební heslo Ariela Šaronu bylo, že přinese Izraeli „mír a bezpečnost“, to se ví – v dlouhodobější perspektivě... Po třech a půl letech Izraelci

stále ještě čekají na uskutečnění slibu o „míru a bezpečnosti“ – kromě těch asi tisíce lidí, kteří za tu dobu padli za obětí atentátům, a kteří už na nic nečekají.

Akce proti Jasínovi měla i krátkodobější cíl, o němž se sice oficiálně nemluví, ale poukávají na něj všichni pozorovatelé a analytici.

Podle plánu premiéra Šaronu – o němž bude v těchto dnech jednat ve Washingtonu s prezidentem Bushem – Izrael úplně vyklidí židovské osady v oblasti Gazy a také několik osad na Západním břehu. Šaron by chtěl, aby jako kompenzaci za ústup z Gazy mohl Izrael v rámci konečné mírové dohody s americkým souhlasem anektovat tři větší bloky osad na Západním břehu, a aby se Američané zaručili, že palestinským uprchlíkům nebude dána možnost návratu na území Izraele. Zda takový příslib dostane, to se ještě ukáže. Několik členů Šaronovy vlády a mnoho vedoucích jeho strany Likud jednak celý plán odmítá a také pochybuje o tom, zda Šaron žádané americké záruky dostane. Ale ještě než došlo k vyklizení první osady, palestinskí extremisté – Hamás a Islámský Džihád – začali prohlašovat, že izraelský ústup bude důsledkem jejich akcí a tedy jejich vítězstvím. Vedení izraelské armády žije od roku 2000, od chvatného (ale úspěšně a bez ztrát provedeného) ústupu z Libanonu v šoku, kvůli obviněním, že ústup nebyl aktem politického rozhodnutí vlády, nýbrž byl vynucen Hizballáhem, neboli jak se říká, „armáda ustoupila s ocasem mezi nohama“ – a chce zabránit, aby se podobná obvinění mohla opakovat. V zájmu toho chce dokázat, že je pánem situace v oblasti Gazy, že je-li třeba, dokáže teroristické organizace rozdrtit a vládnout v Gaze do nekonečna – a ustoupí-li, pak jedině proto, že jí vládá na základě svých politických úvah dá k tomu příkaz. „Likvidace“ šejcha Jasína měla právě dokázat schopnost armády zvládnout situaci a zasadit úder Hamásu.

V Izraeli, a nejen v Izraeli, se mnoho lidí ptá, zda tyto prestižní úvahy mohou vyvážit ohrožení životů statisíců lidí a jejich život ve strachu.

► Yehuda Lahav, Tel-Aviv

PAMÁTKY CHRUDIMSKA

V Heřmanově Městci je židovské osídlení doloženo od první poloviny 15. století, židovská náboženská obec existovala od druhé poloviny 16. století do nacistické okupace. Roku 1570 ve městě žilo 10 židovských rodin, roku 1724 – 63 rodin, roku 1826 – 492 Židů, roku 1849 maximum – 840 Židů, roku 1880 – 434 Židů, roku 1900 – 240 Židů a roku 1930 – 54 Židů. Roku 1875 se tu narodil organizátor divadelního ochotnictví a spoluzakladatel divadelních přehlídek Jiráskův Hronov Max Lederer (zemřel roku 1937 v České Skalici).

Rekonstruovaná synagoga a škola v Heřmanově Městci

Domy Židů byly soustředěny v ghettu, jehož osou bývala Židovská, dnes Havlíčkova ulice, vycházející z prostoru mezi hlavním a Zámecským náměstím k severu ke vsi Klešice. Založeno bylo koncem 17. století jako náhrada za starší židovskou (Rozsypalovu) ulici vedoucí z náměstí k jihozápadu. Roku 1790 zde stálo 47 domů, roku 1839 již 54 domů. Po druhé světové válce, a zejména v letech 1979–1982, byly tři čtvrtiny původních židovských domů zbořeny.

Synagoga se nachází v Havlíčkově ulici, 150 metrů severovýchodně od náměstí. Roku 1870 byla zcela nově postavena na místě starší synagogy (první synagoga je doložena roku 1660, přestavěna byla kolem roku 1728 nebo 1760) v novorománském slohu podle projektu architekta Františka Schmoranze ze Slatiňan. Na ženskou galerii se vstupovalo po mostě (spojovací chodbě ve výši prvního patra) ze sousedního domu čp. 808 postaveného r. 1862, v němž bývala škola a rabinát. Bohoslužby se v synagoze konaly do druhé světové války, během války sloužila jako skladiště, od roku 1949 byla využívána k bohoslužebným účelům Českobratrskou církví evangelickou. Na přelomu 20. a 21. století byla rekonstruována a od té doby je využívána ke kulturním účelům; v interiéru synagogy je dochován dřevěný svatostánek z 19. století, dřevěná ženská galerie i ornamentální výzdoba, dějiny místní židovské komunity zachycuje stálá expozice.

Hřbitov je 400 metrů severovýchodně od náměstí, v severovýchodní části města podél Havlíčkovy ulice. Podle tradice byl založen před rokem 1430, doložen je až v 16. století. Byl nejméně pětkrát rozšiřován, naposledy roku 1838, kdy dosáhl konečné velikosti 3972 metrů čtverečních. Na této ploše se nalézají v dlouhých řadách 1077 náhrobních kamenů, z nichž nejstarší čitelný pochází z roku 1647. Zdejší náhrobky jsou výtečným příkladem vývoje náhrobníků východočeských židovských hřbitovů, typickou ukázkou jsou asymetrické stély (nejméně 48 kusů) a bohatá symbolika. Za pozornost stojí ornamentálně zdobená tumba z roku 1844, krytá plechovou stříškou, nebo náhrobek Abrahama Weisse, zakladatele synagogy v Přelouči, která je na náhrobku zobrazena.

V areálu stojí dvě budovy – domek správce hřbitova čp. 668 a márnice z r. 1838 s pamětní deskou obětí nacismu a pohřbním vozem, původem ze židovského hřbitova v Hořicích v Podkrkonoší.

V **Chrudimi** je nepočtené židovské osídlení doloženo ve druhé polovině 17. století. Židovská náboženská obec s modlitebnou, existující od poloviny 19. století do nacistické okupace, byla nejpočetnější ve druhé polovině 19. století: roku 1880 ve městě bydlelo 247 Židů. Modlitebna od roku 1918 bývala v domě čp. 37/IV v Čáslavské ulici, prodána byla roku 1954.

Hřbitov na východním okraji města v Novoměstské ulici, vedoucí do Kočí, v těsném sousedství městského hřbitova, byl založen roku 1889. Ze stejného roku pochází také v minulosti silně devastovaná eklektická obřadní síň, procházející od počátku 21. století rekonstrukcí. Zničena byla i pamětní deska zakladatelů hřbitova umístěná v interiéru. Na hřbitově se dochovalo kolem 90 kamenů z let 1891–1940, z toho polovinu tvoří jen podstavce a obrubníky. Pohřben je zde mj. učitel a rabin Mořic Goldschmid, císařský rada Josef Breitenfeld či přednosta dopravního úřadu v Chrudimi Emil Fuchs.

V **Přestavlkách** je židovské osídlení doloženo od počátku 18. století. Domy Židů byly soustředěny v židovském sídelním okrsku v severovýchodní části obce, jihovýchodně od hospodářského dvora. Jedenáct židovských domů bylo soustředěno před polovinou 19. století kolem synagogy, další tři byly ve východní části obce a další tři v ulici vedoucí z obce k jihozápadu; řada z nich v přestavbách dochována. Mikve je dochována v samostatném domku jihozápadně od zámku v jihozápadní části obce.

Synagoga byla postavena snad v první polovině 19. století, bohoslužebným účelům sloužila do počátku 20. století, poté byla přestavěna na dodnes obývaný obytný dům.

Hřbitov se nachází v polích 500 metrů severně od obce a 300 metrů západně od silnice vedoucí na Hrochův Týnec. Založen byl nejpozději ve druhé polovině 18. století, z té doby se dochovaly nejstarší

V Přestavlkách se zachovala řada domů židovského osídlení

► stěly. Na ploše hřbitova se nachází kolem 70 náhrobních kamenů, většina novodobých náhrobků je poškozena nebo rozkradena.

V **Zájezdci** je již od počátku 18. století doloženo relativně početné židovské osídlení. Ve vlastnictví Židů bylo před polovinou 19. století 24 domů, které byly rozptýleny po celé obci mezi domy křesťanů. Empírová synagoga postavená roku 1845 byla roku 1925 zbořena.

Hřbitov se nalézá v severní části obce mezi rybníkem a silnicí vedoucí do Přestavlk (doba jeho založení není známa), nachází se na něm asi 115 náhrobků z let 1789–1919. Márnice v jihovýchodním rohu je využita jako stodola.

Luže byly sídlem jedné z velmi významných českých židovských náboženských obcí.

Židovské osídlení v městečku je doloženo od druhé poloviny 16. století do nacistické okupace; roku 1620 žilo v Luži 11 židovských rodin, roku 1724 – 24 rodin, roku 1793 – 58 rodin, nejsilnější bývalo kolem poloviny 19. století: roku 1856 – 301 Židů, roku 1880 – 142 Židů, roku 1900 – 85 Židů a roku 1930 – 32 Židů. V první polovině 19. století byly Luže sídlem krajského rabína Chrudimského kraje. Narodil se tu astronom Jiří Alter (1890–1972 Bejt Jicchak, Izrael).

Ghetto na svahu nad Novohradkou jihozápadně od náměstí se skládá z několika ulic, zejména středové dnešní Jeronýmovy ulice. Založeno bylo snad již ve druhé polovině 16. století, před polovinou 19. století v něm stávalo 24 domů včetně školy čp. 182. Přes demolicí bloku patrových domů severně od synagogy před rokem 1990 je většina z nich v přestavbách dochována.

Synagoga v Jeronýmově ulici, 100 metrů jihozápadně od náměstí, byla postavena roku 1780 jako náhrada za starší synagogu z roku 1612, opravena byla roku 1935. Bohoslužebným účelům sloužila do druhé světové války, poté byla využita jako sušárna kožek. Po obnově zahájené v 90. letech 20. století bude sloužit kulturním účelům. Jedná se o výraznou budovu s klasicistním štítem, středovou zděnou bímou, kamennou ženskou galerií a téměř intaktně dochovaným mobiliářem (kované svícny, tři díly zábradlí bimy, lustr a svatostánek zdobený vyřezávanými orly). V půdním prostoru byl učiněn nález překvapivě bohaté genizy.

Hřbitov se rozkládá 1 km severovýchodně od městečka na okraji lesa v blízkosti zemědělských budov. Byl založen ve značně členitém terénu v 17. století a z této doby pocházejí také nejstarší náhrobní kameny, posléze byl několikrát rozšiřován. Nyní rekonstruovaný hřbitov, používaný do začátku II. světové války, je charakteristický velkým množstvím stél s bohatou a umně provedenou symbolikou z regionální kamenické dílny Salomona Grotteho, zastoupenou výhradně na židovských hřbitovech východních Čech. Z márnice zbyly jen malé zbytky obvodového zdiva.

V **Hroubovicích** je židovské osídlení doloženo od počátku 18. století, roku 1724 ve vsi bydlelo 6 židovských rodin, maximum před polovinou 19. století – 52 rodin, poté jejich počet klesal: roku 1930 – 30 Židů.

Židovské domy byly soustředěny ve středu obce, podél potoka, ale nejednalo se o uzavřené ghetto, mezi domy židovskými byly i domy křesťanské. Před polovinou 19. století je doloženo 23 židovských domů, většina z nich je v přestavbách dochována. Synagoga z konce 18. století byla společně se sousední budovou školy zbořena roku 1979 (obě budovy stály ve středu obce na levém břehu potoka).

Obřadní síň hroubovického židovského hřbitova

Hřbitov na severním okraji obce na svahu pod lesem, klesajícím k jihovýchodu, je přístupný lesní cestou. Založen byl kolem poloviny 18. století, v polovině 19. století byl rozšířen. Náhrobní kameny jsou dochovány v počtu kolem 250 kusů od roku 1788 do roku 1966. Areál o rozloze 3001 metrů čtverečních je jimi zaplněn asi do poloviny. Náhrobky patří do okruhu východočeských židovských pohřebišť s výrazným zastoupením bohaté náhrobní symboliky na stélách z konce 18. první poloviny 19. století. Obřadní síň i márnice byly na přelomu 20. a 21. století částečně rekonstruovány. Pohřben je zde mj. císařský rada Jindřich Heisler z Chrástu.

V **Hlinsku** je židovské osídlení doloženo od první poloviny 19. století, roku 1880 ve městě žilo 70 Židů, roku 1900 – 53 Židů, roku 1930 – 35 Židů.

Synagoga v Havlíčkově ulici na jihozápadním okraji města byla postavena v letech 1907–1908 v novorománském slohu. Bohoslužebným účelům sloužila do roku 1925, kdy byla prodána muzejnímu spolku a adaptována pro potřeby městského muzea, jemuž slouží dodnes.

Synagoga v Hlinsku byla již roku 1925 přeměněna v městské muzeum

Hřbitov západně od města, po levé straně silnice vedoucí do Trhové Kamenice, byl zřízen na katastru Vítanova roku 1904. Areál o velikosti 380 metrů čtverečních, tedy jeden z nejmenších židovských hřbitovů v Čechách, je ohrazen vysokou zdí, vchod vede přes jednoduchou márnici z režných cihel. Na hřbitově je dochováno 34 náhrobních kamenů novodobého typu, z nichž nejmladší pochází z roku 1939. Pohřbeno je zde několik regionálních továrníků.

► Blanka Rozkošná

► Foto archiv autorky

NACHMANIDŮV DOPIS O ETICE

Rabi Moše ben Nachman, nazývaný též Ramban, Nachmanidés či španělsky Bonastrug da Porta, kriticky zastával a zprostředkovával aristotelsko-racionalistické názory svého učitele Rambama – Maimonida (Rabi Moše ben Maimún). Do biblického výkladu vnesl jako první také kabalistické prvky. Ramban se narodil r. 1194 ve španělském městě Gerona. Zažil tam počátky španělské křesťanské represe vůči Židům. Sám se musel r. 1263 zúčastnit veřejné disputace s židovským apostatou, dominikánem Pablem Christianim. Proti křesťanské misii mezi Židy sepsal Sefer ha-ge'ula, „Knihu vykoupění“, ve které poukazoval na to, že vykoupění se ještě nedostavilo. Roku 1265 se proto Nachmanidés musel za tupení křesťanské víry odpovídat před královským soudem v Barceloně. Volil raději vystěhování do svaté země, kde v té době ovšem muslimové nebyli o mnoho tolerantnější. 1267 přijel do Jeruzaléma, 1268 se stal v Akku duchovním vůdcem místní židovské obce, dokončil tam svůj komentář k Tóře a o dva roky později i zemřel. Předložený dopis pochází z Nachmanidova španělského období. Poprvé byl vytištěn v Mantově r. 5383 (1622 či 1623 o.l.).

Slyš, můj synu, otcovo kárání a matčiným zákonem neopovrhuj. (Př 1,8) Chovej se tak, abys všechna svá slova říkal v každé době a každému člověku milým způsobem. Tím se zachráníš od hněvivosti, což je špatná povahová vlastnost, která dělá z lidí hříšníky. A tak říkají naši učitelé, ať je požehnána jejich památka, (Babylónský Talmud, Nedarim 21a): „Každému, kdo se hněvá, vládnou všechny druhy pekla, neboť je psáno: Vzdaluj hněv ze svého srdce a odejmi zlo z tvého těla. (Kaz 11,10)“ A není míněno jiné zlo, než peklo, jak se píše: „I bezbožného pro zlý den. Ohavností jest H-spodinu každý pyšného srdce; by sobě na pomoc i jiné přivzal, neujde pomsty.“ (Př 16,4-5)

Když ses zachránil od hněvu, vstoupí do tvého srdce pokora, která je tou nejlepší ze všech dobrých vlastností. Je totiž psáno: „Pokoru doprovází H-spodinova bázeň.“ (Př 22,4) Skrze pokoru do tvého srdce vstoupí bázeň, protože ti pokora stále klade na srdce, odkud jsi přišel, kam jdeš, že jsi červ a larva jak ve svém životě, tak ve své smrti. A také, před kým budeš v budoucnu skládat účty, před Králem slávy, jak se píše: „Hle, nebesa, ba ani nebesa nebes tě nemohou pojmout.“ (1 Kr 8,27) „Peklo i zatracení je před H-spodinem, tím spíše lidská srdce. (Př 15,11) A je psáno: „Nenaplníji snad nebe i zemi, je výrok H-spodinův?“ (Jer 23,24)

Když na to všechno budeš myslet, budeš se bát svého Stvořitele a budeš se střežit před hříchem. A s těmito vlastnostmi budeš mít ze svého údělu radost. A když se budeš díky pokoře ostýchat před všemi lidmi a bát se jich a hříchu, spočine nad tebou duch Boží přítomnosti Šechiny a lesk její slávy a život budoucího věku.

A nyní, můj synu, věz a viz, že ten, kdo se ve svém srdci napaňuje nad lidmi, sestupuje do nebeského království a trhá nebeský oblek, jak je psáno: „H-spodin kraluje! Oděl se důstojností“ atd. (Ž 93,1)

V čem se napaňuje lidské srdce? V bohatství? H-spodin ochuzuje i zbohacuje. (1Sam 2,7) Ve slávě? Copak všechna sláva nepatří

B-hu? Jak se píše: „Bohatství a sláva pocházejí od tebe.“ (1Pav 29,12) Což se lze chlubit jeho majetkem?! A když se chlubiš svou moudrostí: „Odnímá řeč spolehlivým, starcům bere soudnost.“ (Jb 12,20)

Všichni jsou si rovni před B-hem, neboť ve svém hněvu ponižuje pyšné a ve svém zalíbení povyšuje ponižené. Buď tedy sám před sebou ponižený a B-h tě pozdvihne.

Proto ti vysvětlím, jak skromně jednat, abys stále žil ve skromnosti: Všechna tvá slova ať jsou jemná, tvá hlava skloněná, tvé oči hledí dolů k zemi a jen tvé srdce hledí vzhůru. Neciv na člověka, s nímž mluvíš a každý člověk ať je v tvých očích větší než ty. Jestliže je moudrý nebo bohatý, je na tobě, ctít jej. Je-li chudý a ty jsi bohatší nebo moudřejší než on, pomysli ve svém srdci, že máš větší povinnosti před soudem nebes, protože ti bylo více dáno, a on má větší práva než ty. Že i když je hříšník, znamená to, že zbloudil a ty s ním máš špatné úmysly. V každé době, ve všech svých slovech, činech a myšlenkách přemýšlej ve svém srdci tak, jako bys stál před Svätým (budiž požehán) a jeho přítomnost Šechina byla nad tebou, protože jeho slávy je plný svět.

Tvá slova ať jsou vyřčena ve strachu a v bázni, jako jsou slova služebníka před svým pánem. Buď zdrženlivý před každým člověkem. Jestliže na tebe někdo zakřičí, neodpovídej mu stejně hlasitě, ale jenom mile, jako bys stál před svým učitelem.

A dávej si pozor, aby sis četl v Tóře vždycky, když budeš moci. Když vstaneš od knihy, přemýšlej, zda v tom, co jsi se naučil, je věc, kterou můžeš uplatnit. Ráno a večer přemýšlej nad svými činy. To způsobí, že všechny tvé dny budou v pokání. V době modlitby odstraň všechny světské věci ze svého srdce. Připrav své srdce před B-hem (ať je požehán) a očisti své myšlenky. Mysli na to, co řekneš, předtím, než to vyjde z tvých úst.

A tak jednej po všechny dny svého pomíjivého života ve všech svých záležitostech a nebudeš hřešit. Tak budou tvá slova, tvé skutky a tvé myšlení přímé a tvá modlitba bude spravedlivá, dokonale čistá, vyrovnaná a přijmota B-hem (budiž požehán), jak se píše: „Tužbu pokorných vyslycháš, H-spodine, jejich srdce posiluješ, máš pozorné ucho.“ (Ž 10,17)

Čti si tento dopis jednou týdně a nezanedbávej to. Pomocí něj povstaneš a budeš stále chodit za Svätým, budiž požehán. Přitom uspěješ ve všech svých věcech a budeš ospravedlněn pro budoucí svět, který je vyhlédnut pro spravedlivé. A každý den, když si ho budeš číst, ti z nebe bude odpovězeno na to, na co se ptáš ve svém srdci. Až navěky, amen, sela.

Překlad a úvod: Mikuláš Vymětal

Literatura:

Ha-archion hatorani, New York-Jerusalem
Feuer Chaim Avrohom: A Letter for the Ages, Mesorah Publication, Brooklyn, NY 1989
Lachaq Josef: Choq le Jisrael, sefer Šemot [Zákon pro Izrael, 2. kniha Mojžšova], Lemberg, David Balaban 5666-1905
Masechet Pirkej Avot, Min Talmud Babli im targum čechi, Traktát Babylónského talmudu s paralelním českým překladem a komentářem, Sefer, Praha 5754-1994
Sidur Tfilat kol pe [Modlitba celými ústy], Jerušalajim, vyd. Aškenaz, nedatováno

Návštěva rabína Salamona v Praze

Na pozvání ŽLU navštívil Prahu o víkendu 20.–21. 3. 2004 rabín Thomas Salomon, rodák z Československa, který odešel do emigrace v roce 1968, a kterého jsme si před čtyřmi lety zvolili za rabína Židovské liberální unie. Přijel spolu se třemi mladými učiteli ze své liberální Westminsterské synagogy v Londýně a se 14 dětmi ve věku Bar-(Bat-) Mivva.

V sobotu 20. 4. dopoledne vedl v krásném prostředí Španělské synagogy ranní šabatovou bohoslužbu Šachrit, které se zúčastnilo přes 60 lidí. Na společném obědě se pak sešel k soukromým rozhovorům s mnoha členy ŽLU. Především diskutoval s těmi z nás, které připravuje na konverzi k judaismu, což bylo jedním z důležitých cílů jeho návštěvy. Sobotních setkání se účastnila i řada mimopražských členů ŽLU (z Holešova, Ústí nad Labem, Liberce, Ústí nad Orlicí atd.), i dávných přátel pana rabína. Jako hosté nás přišli navštívit i předseda komunity Bejt Simcha Julius Müller a fotografové Pavel Dias a Michal Spevák.

Po obědě se výprava vydala na prohlídku Pražského hradu, Malé Strany a Starého Města. Na večeri se pak všichni sešli v proslulé restauraci bratří Töpferů „U Kalicha“, kde se rabín Salomon setkal s předsedou ŽLU Františkem Fendrychem. Po večeri následovala návštěva představení „Graffiti“ v divadle Laterna Magika.

V neděli ráno si hosté z Londýna prohlédli pražské Židovské Město a expozice Židovského muzea. Odborný výklad v angličtině výpravě poskytla místopředsedkyně ŽLU Jiřina Nováková, která se všem obětavě věnovala, přestože byla ve stejný čas pozvána na svatbu Debory Dostálové do Španělské synagogy.

Ve všech zúčastněných zanechala tato návštěva krásné vzpomínky a budeme se těšit na další setkání s naším panem rabínem.

► František Fendrych

► Foto: Michal Spevák

Židovská agentura informuje

Naale – studium na střední škole v Izraeli, program pro děti po ukončení 9. třídy.

Dlouhodobé programy pro mladé lidi – studijní program v Izraeli trvající semestr až rok.

Pro bližší informace nás kontaktujte na těchto číslech: 224 810 099, 224 810 110 nebo e-mailem sochnut@volny.cz

Zoša Vyoralová, Irena Švábová

HAKOACH

23. května pořádáme symbolickou cyklistickou cestu nazvanou výstižně: Z Terezie ke svobodě. Letos za aktivní účasti našeho štedrého sponzora p. Bar-Chaima. Informace a přihlášky – p. Fendrych 605 880 583.

18. až 20. června se uskuteční vícedenní cykloturistický výlet s volejbalem, tenisem i koupáním, tentokrát v Albrechticích v jižních Čechách. Odjezd v pátek ráno. Hlásit se můžete již nyní s nevratnou zálohou 300,- Kč u pí. Vyoralové 602 703 653, nebo pí. Artnerové 606 111 388.

26. června (poslední víkend před prázdninami) opět chystáme jednodenní vodácký sjezd. Přihlášky Petr Wellemín 602 316 943.

Dne 10. až 12. září připravujeme tradiční letní sportovní hry, letos v Teplicích.

Podrobnosti ke všem akcím budou ještě publikovány.

Židovská obec Děčín

Žižkova 4, 405 02 Děčín IV

Tel/fax: 412 531 095,

e-mail: zidovska.obec.decim@volny.cz,

www.zidovskaobecdecim.wz.cz

V květnu bude v děčínské synagoze vystavovat Agentura HOZA Q Praha panoramatické fotografie „PANHORAMA“. V rámci celostátní akce BAMBIRIÁDA 2004 budou ve spolupráci s DDM Teplická

a Ekocentrem MÚ Děčín v prostorách synagogy pořádány dvě výstavy: „Děčín – barevné město“ a „Jak to vidím já aneb Životní prostředí v Děčíně“.

ŽIDOVSKÁ OBEC V PRAZE

(Maiselova 18, 110 01 Praha 1)

Vás zve

26. dubna v 17.30 hod. klub GEŠER

„Hudební setkání“

další díl z cyklu Jaromíra Vogela

„Židé a hudba“ na téma

„Židovští interpreti a dirigenti“.

Vstup volný.

Kulturní oddělení ŽOP, 224 800 841,

e-mail: shifra@kehilaprag.cz

Bejt Praha pořádala letošní pesachový seder v restauraci DIWAN. Vedl jej rabín Steven S. Newman s manželkou Nadou (členkou ŽOP), momentálně žijí v Los Angeles. Svatbu měli ve Španělské synagoze. Byl jsem jedním ze svědků.

Rabína Newmana jsem poznal v Kalifornii v mexické restauraci potom, co mi napsal email ohledně vedení Vysokých svátků pro Bejt Praha. Rabín Newman tehdy přiletěl, vedl sváteční bohoslužby a Nada byla jedním z jeho překladatelů – to je LOVE STORY, v níž jsem hrál šadchena. Rabín Newman má předky v ČR i SR.

Peter Gyori

Foto: Michal Spevák

ŽIDOVSKÉ PAMÁTKY KRNOVSKA

Slezské město Krnov s 26 000 obyvateli, proslavené výrobou varhan, leží v úpatí Nízkeho Jeseníku při soutoku řek Opavy a Opavice na hranicích Česka s Polskem.

První zmínky o Židech v Krnovském knížectví se objevují ve 14. století a mohlo zde žít asi 10 židovských rodin. Brzy se však začíná smrákat. Po stížnostech měšťanů na židovskou konkurenci v obchodu s kořením je předák místní komunity, Avraham Hirsch z Głubczyc, obviněn z čarování proti křesťanům, upálen a Židé r. 1535 knížetem Jiřím Hohenzollernským vyhnáni. Novodobá náboženská obec v Krnově vzniká až v roce 1877 poté, co je r. 1871 dokončena stavba synagogy. Templ novorománského vzhledu najdete na nároží ulic Soukenické a Barvířské v místě zbouraných městských hradeb. Jistě vás upoutá

dvojvěží na východním průčelí budovy a dřevěný vyřezávaný kazetový strop maurského stylu v interiéru. Krnovská synagoga jako jediná v širokém okolí přečkala válku. Zachránilo ji pohotovost rozhodnutí radních z r. 1938 o využití prostor pro tržnici, po válce zde sídlil archiv a dnes začíná být využívána ke kulturním účelům.

Tvářnost města ovlivnili význační židovští podnikatelé. Za zmínku stojí alespoň majitel textilních závodů Jakob Bellak a výrobce lihovin Siegfried Gessler. Jeho likér Altvater (Praděd) přetrval dodnes, stejně jako sláva závodu, ve kterém sídlí firma Kofola, a.s. krnovského Řeka Kostase Samarase. V nedalekém Horním Benešově žil Fritz Kohn, sládek tamního pivovaru a děd současného kandidáta na amerického prezidenta Johna Kerryho. Krnovský židovský hřbitov s povalenými náhrobky, v 70. letech navíc podstatně zmenšený, se nachází v ulici V Osadě pod Předním cvilínským kopcem. Zdejší památky židovské kultury jsou v majetku Federace židovských obcí a pečují o ně dobrovolníci z řad Občanského sdružení Krnovská synagoga.

O 20 km severněji leží Osoblaha. Městečko bývalo majetkem olomouckých biskupů

a tvořilo proto spolu s nejbližším okolím tzv. moravskou enklávu ve Slezsku. V 16. století byli Židé z celého Slezska vyhnáni, a tak mnozí z utečenců našli útočiště právě zde. Osoblaha byla r. 1945 při těžkých bojích téměř zničena. Přesto se východně od náměstí dochoval unikátní starý hřbitov s macevami z 16.-19. století, bohatě zdobenými ornamenty. Typově podobné nenajdete nikde jinde v českých zemích. Osoblaha se světem spojuje úzkorozchodná železnice, klikatící se zvlněnou krajinou. Tu před tisíci lety vymodeloval pevninský ledovec a zanechal nám po sobě bludné balvany z růžové švédské žuly. Parní soupravy neodolatelně vybízejí k romantickému rodinnému výletu.

► Pavel Kuča, člen OS Krnovská synagoga

ZTRACENÍ SOUSEDÉ

- symbolický památník krnovským a bruntálským obětem holocaustu

Projekt „70 míst – 70 osudů“ – pořízení a obnova lavic z vypálené olomoucké synagogy a jejich umístění v krnovské synagoze

Více než půlstoletí, které nás dělí od největšího konfliktu v dějinách – druhé světové války – postupně smazává vzpomínky na události, které tragicky zasáhly do života milionů lidí. Mnozí z nich byli naši sousedé.

Osud židovské komunity, později označovaný jako holocaust, byl jednou z nejtemnějších epizod této války. Násilí, deportace, koncentrační tábory a jen malá naděje na záchranu života. Osud synagog – symbolů svébytné židovské komunity –

byl jen kulisou zmařených nadějí a životů našich židovských spoluobčanů. Desítky synagog byly vypáleny a srovnány se zemí. Mezi nimi i synagogy v Olomouci, Opavě, Ostravě. Také v případě krnovské synagogy přikazovala instrukce z Berlína to stejné – synagogu zničit. Pozoruhodným řízením osudu se tak nestalo. O záchraně stavby (památky z roku 1871) rozhodlo na podzim roku 1938 hlasování těsnou většinou jediného hlasu v tehdejší krnovském zastupitelstvu – synagoga byla zachována, ale přebudována na tržni-

ci. Interiérové vybavení synagogy však bylo nenávratně zničeno a ztraceno. Krnovská synagoga zůstala prázdná až do současnosti.

V březnu 1939 se naplnil tragický osud synagogy olomoucké, postavené v letech 1895-1897 – byla vypálena po obsazení Olomouce nacisty. Předtím však došlo k demontáži a rozprodeji části vnitřního zařízení. Také šťastnou souhrou okolností se část lavic z olomoucké synagogy zachovala a desetiletí sloužila potřebám věřících v malém kostele na Olomoucku. Při ►

► modernizaci interiérového zařízení kostela byly lavice pečlivě demontovány, a nahrazeny novými s elektrickým vytápěním. Původní olomoucké lavice z roku 1897 byly nabídnuty k prodeji, výtěžek z prodeje bude využit na rekonstrukci památkově cenné církevní budovy. Občanské sdružení Krnovská synagoga se rozhodlo tento velmi cenný soubor synagogálních lavic zakoupit a instalovat v krnovské synagoze. Celkový náklad na pořízení souboru lavic, dopravu do Krnova, opravu poškozených součástí, ošetření dřeva a instalaci v synagoze na dřevěném soklu je odhadován na 239.000,- Kč. Sdružení Krnovská synagoga se rozhodlo získat tyto prostředky prostřednictvím projektu se symbolickým názvem „70 míst – 70 osudů“.

Pro shromáždování příspěvků na sponzorování jednotlivých míst je určen účet občanského sdružení Krnovská synagoga u ČSOB, číslo účtu 189625935/0300. Prostředky z účtu budou použity na splátky kupní ceny souboru lavic (dohodnut víceletý splátkový plán) a na náklady spojené s dopravou, opravami, ošetřením a instalací lavic v krnovské synagoze.

Jak můžete projekt podpořit:

- ze seznamu „70 míst – 70 osudů“ si vyberte jméno některého člena předválečné židovské komunity, jehož památku chcete symbolicky připomenout podporou zřízení místa s jeho jménem

- telefonicky (tel. 737 201 166, 777 638 568) nebo e-mailem (pres@iol.cz) sdělte našemu sdružení rezervaci daného místa. Sdělíte-li nám své jméno/název firmy či organizace a kontaktní adresu, můžeme připravit a zaslat sponzorskou smlouvu

- k platbě příspěvku (3.000,- Kč u míst 8.-70., 5.000,- Kč u míst 2.-7., 20.000,- Kč u místa 1.) využijte číslo účtu občanského sdružení Krnovská synagoga u ČSOB 189625935 /0300.

Za podporu projektu děkuje občanské sdružení Krnovská synagoga

► Ing. Jan Stejskal, správce synagogy

Každý, kdo se rozhodne projekt podpořit, může vybrat jméno člena předválečné židovské komunity, jehož místo symbolicky podpoří formou sponzorského příspěvku. Částka příspěvku je stanovena na 3.000,- Kč na každé z 63 míst v druhé až desáté řadě. Částka příspěvku na místa v první řadě je stanovena na 5.000,- Kč pro druhé až sedmé místo první řady a 20.000,- Kč na první místo první řady. Toto první místo je symbolicky připsáno poslednímu rabínovi předválečné Židovské náboženské obce Krnov, Dr. Davidu Rudolferovi, který zahynul v koncentračním táboře Terezín.

Mezinárodní projekt dobrovolné práce mladých lidí na židovském hřbitově v Krnově 5.-18. července 2004

Zúčastní se 8 mladých lidí z různých zemí světa, dorozumívací řečí angličtina.

Pracovat budeme na výřezu nových náletů a obracení popadání náhrobků textem nahoru a na vyklízení půdních prostor v synagoze. Jaroslav Achab Haidler, autor projektu Kešet (<http://www.chewra.com>), provede dokumentaci nápisů.

Pořadatelé jsou Federace židovských obcí v ČR, která zafinancuje většinu nákladů, dále organizace dobrovolných aktivit Inexsda (<http://www.inexsda.cz>), jež dodá dobrovolníky, a Občanské sdružení Krnovská synagoga (<http://mujweb.cz/www/synagoga>), vedoucím workcampu bude Pavel Kuča z Krnova, student FF MU v Brně. Uvítáme pomoc krnovské mládeže!

Ubytování bude zajištěno na Střední pedagogické škole, stravování v jídelně Racek.

V úterý 6. července se v synagoze uskuteční koncert mládežnické klezmerové kapely Létající rabín z Prostějova, v sobotu (10. nebo) 16. července pak divadelní ztvárnění knihy Ladislava Fukse Pan Theodor Mundstock v podání Jaroslava Achaba Haidlera, ředitele Činoherního studia v Ústí nad Labem. V průběhu projektu předpokládáme také přednášku dr. Stoniakové o judaismu a dr. Rijksenové o toleranci.

Ve volném čase se dobrovolníci setkají se členy Slezského německého svazu v Krnově a podniknou výlet úzkorozchodnou železnicí na starý židovský hřbitov v Osoblaze a výšlap z Karlovy Studánky na Praděd.

► Pavel Kuča – e-mail: pavel.kuca@centrum.cz

ŽIVOTOPIS A ŽIVOTNÍ PROŽITKY

před válkou, během války, jakož i po válce až do revoluce v roce 1989

Část 7.

Vzpomínky člena a kantora Židovské obce v Teplicích, pana Chaima Kleina (1919–2004)

Můj zdravotní stav se zlepšil jen velmi pomalu. V této nemocnici jsem byl devět měsíců. Jídlo, které bylo sice chutné, ale v malém množství, jsme dostávali dvakrát denně. Ráno se rozdávala hlavní dávka na celý den. Sběračka polévky, trochu (asi dvě polévkové lžíce) kaše, 1 lžíce cukru, někdy také kousek marmelády nebo kousek herinku a 200 g chleba. Hlad byl dosti velký, hlavně později, když jsem se cítil už lépe. Od Italů jsem se naučil zajímavý způsob stravování. Oni totiž, aby se alespoň jednou denně cítili nasycení, smíchali vše dohromady do mísy – i herink s marmeládou. Když se rozdával čaj, přilili i ten a takto vše snědli. Já jsem to časem taktéž napodobil. Večer jsme dostávali už jen kousek chleba a čaj nebo polévku.

Někdy jsme měli dokonce i kulturní program a sice tak, že se tu léčil jeden zajatec – Žid z Budapešti, jménem Fejér. Pocházel z jiné pracovní rotý než já. Byl to velmi talentovaný hudebník – klavírista. Jednou až dvakrát týdně hrál odpoledne, někdy i dvě hodiny. Na tyto koncerty přišli vždy i lékaři a všechen personál. Byl už zdravý, ale přesto ho zde drželi. Měl různé výhody.

Já jsem se pomalu od svých spolubydlících naučil docela dobře italsky. Uměl jsem totiž, jako jediný na pokoji, rusky a dělal jsem proto tlumočníka při vizitách apod. Mezi lékaři byla také jedna Tatarka. Byla malá, hezká a kulatoučká. Ta se velice chtěla naučit mluvit a psát německy. Věděla, že já německy umím a domluvila se se mnou, že vždy, když bude mít čas, přijde ke mně a budu ji učit. Od té doby přicházela ke mně velmi často a učení jí šlo docela dobře. Často mi za odměnu přinášela nějaké dobroty, jako trochu cukru, vajíčko apod. Všiml jsem si, že Italové se na nás dívají velmi závistivě. Ona mě na oplátku učila trochu tatarsky. Jednoho dne, při učení němčiny, opakovala nějakou větu německy a šlo jí to velmi dobře. Pochválil jsem ji. Ona z toho měla takovou radost, že mne objala a políbila na tvář. Za několik dní jsme byli – každý zvlášť – předvoláni k náčelníkovi. Měl udání, že my dva se milujeme, a že se často líbáme a to je mezi sovětskou

důstojníci a zajatcem přísně zakázáno. Jeden z nás musí odejít z nemocnice. Nepomohlo žádné vysvětlování, že je to hrozný omyl a naprosté nedorozumění. Souhlasil jsem, že odejdu.

Domníval jsem se, že budu odvelen do Československé armády, do které jsem byl přihlášen. Někdy, asi ve druhém nebo třetím měsíci pobytu v nemocnici, přišla nějaká komise a ohlásila, že se tvoří v Buzuluku Československá armáda a zajatci pocházející z Československa, kteří chtějí, se mohou přihlásit. Přihlásil jsem se. Namísto do armády jsem však byl po několika dnech naložen do vězeňského vagonu a odeslán do zajateckého tábora na Ural – blízko města Iževsk. Byl to velký zajatecký tábor, asi 6000 zajatců: Němců, Italů, Rumunů a Maďarů. Byl jsem hned zařazen do práce. Byla to velmi

těžká práce. Dělal se tzv. torf, to znamená, že špičatou dlouhou lopatou se musely vyrýt z rašeliniště velké cihly přesně daných rozměrů. Tyto cihly se pak nosily na lopatě sušit na slunci. Norma byla velmi vysoká a pokud ji někdo nesplnil, nedostal plnou dávku chleba – už si nepamatuji kolik a jak se to odečítalo. Naopak, kdo normu překročil, dostal o nějaké deko chleba navíc.

Takto jsem pracoval jen asi 14 dní. Každý večer se totiž konal nástup, sčítání a kontrolování počtů lidí. Tuto práci vykonával

zástupce velitele tábora, zajatec – Rumun jménem Koch, který byl vysokým důstojníkem v rumunské armádě. Při jednom takovém nástupu velitel Koch vyhlásil, že hledá někoho, kdo umí mluvit rusky a ještě některé další jazyky jako německy, rumunsky, maďarsky nebo italsky. Já jsem se sám zásadně nikam nehlásil, ale za mnou v řadě stál jeden, který věděl, že umím více řečí. Štouchl do mě, abych se přihlásil. Velitel si toho všiml a hned mne zavolal a ptal se, jaké řeči umím. Řekl jsem, že mluvím všemi, kterými se mluví v tomto táboře. Nejdřív mně pořádně vynadal, proč jsem se hned nepřihlásil, potom mě poslal, abych se hned šel přihlásit do lékařské ordinace u Dr. Spiridonové a že budu od této chvíle podléhat jí.

Dr. Spiridonová už ten večer v ordinaci nebyla a tak jsem ještě přespal na baráku, kde byla záplava štenic. Ráno jsem se přihlásil v ordinaci. Od té chvíle se můj život v zajateckém táboře radikálně změnil. Byl mi přidělen zvláštní pokoj, hned vedle ordinace, ve kterém byly stěny pokryty bílými prostěradly, byl zde stůl a jedna židle, skříňka a čistě povlečená postel.

Moje práce byla hlavně tlumočnická. Do ordinace přicházelo hodně zajatců s různými zdravotními potížemi – Němci, Italové, Rumuni a Maďaři. Dr. Spiridonová a zdravotní sestra Lyalina mluvily jen rusky a samozřejmě pacientům nerozuměly. Dále jsem se měl co nejdříve naučit sanitářskou práci. Dr. Spiridonová byla z Uzbecka a pocházela ze šlechtické rodiny, sestra Lyalina byla Ruska. Obě byly ke mně velmi hodné a zacházely se mnou jako s kolegou. Jednou si všimly, že si dosti pěkně opravuji (štopuji) ponožky. Naučil jsem se to ještě v maďarském pracovním táboře. Od té doby jsem měl velmi často co dělat se štopováním jejich punčoch, a ony mně za to přinášely různé dobroty.

V táboře byly někdy i různé koncerty. Zajatci všech národností vytvořili docela dobrou kapelu a skoro každou neděli hráli a zpívali. Hrál se také fotbal. Když bylo nějaké výročí nebo svátek, přišli političtí důstojníci. Celý tábor musel nastoupit a oni vedli zdoluhavě a plamenně řeči. Pamatuji se na 1. máj. Hlav- ➤

► ní proslov měla politická poručice, taková malá Židovečka, celé dvě hodiny zvonivým hlasem pěla chválu na soudruha Stalina, že zdaleka ani ten nejpobožnější katolík nepřipisuje tolik ctnosti a tolik nadlidské schopnosti panu Ježíši Kristovi, jak ona pronášela na Stalina.

Čas od času zavolali někoho na velitelství a vyptávali se na různé věci a podrobnosti. Někdy potom odeslali několik osob, které byly přihlášeny do armády, někam jinam. Mne předvolali teprve začátkem září 1944 a po dlouhém vyptávání se na spoustu podrobností a průběh mého života a služby v maďarském pracovním táboře, mně bylo oznámeno, že za několik dní odjedu z tábora na soustředění s těmi, kteří jsou přihlášení do Československé armády. Za tři dny jsem byl znovu zavolán na velitelství na registraci. V okénku seděl major a ptal se mě na jméno. Odpověděl jsem tak, jak jsem byl předtím doma a v maďarské armádě zapsán: Heinrich Salamon Klein. On mi na to řekl: „Etože germansko-je imenie, čo ty Němec (To je přeci německé jméno, jsi ty Němec?“ Odpověděl jsem: „Nět, já Jevrej.“ On nato: „A po jevrejsky kak?“ „Chaim.“ „Počemuže nět Chaim? Job tvoju m... Jaže tože Chaim!“ A tak mě zapsal Chaim a od té doby mám všechny doklady na toto jméno. Dodnes nosím hrdé jméno Chaim tak, jak se jmenoval první izraelský prezident – Chaim Weitzman.

Hned druhý den jsem se dojemně rozloučil s Dr. Spiridonovou, se sestrou Lyalinou i s ostatními, a spolu s dalšími třemi nás odvezli na železniční stanici. Po několika hodinách čekání přijel vlak a ve vagóně, do kterého nás naložili, už bylo dalších asi 15 lidí, kteří přijeli z jiného tábora a jeli rovněž do armády. Všichni, stejně jako my, byli Židé z různých maďarských táborů. Jeden z nich byl hudebník a zpěvák a částečně i dirigent. Během celé cesty nás několik dní učil sborově zpívat židovské písničky. Pocházel sice z Rumunska, ale prý žil několik let v ČSR a přihlásil se do Československé armády. Oni měli všichni ve vojenských čepicích připravené improvizované československé trikolory a udělali je i nám, takže jsme se cítili už napůl jako českoslovenští vojáci. Neměli jsme již sice vojenskou stráž, ale jel s námi jeden sovětský poddůstojník, který byl naším vedoucím a obhospodařoval proviant, tj. chleba a ryby. Jeli jsme do Moskvy. Tam jsme v nádražní hale, po předchozí domluvě s náčelníkem stanice, uspořádali koncert a zazpívali všechny písničky, které jsme se cestou naučili.

V Moskvě jsme zůstali jen dva dny a nákladním autem odjeli do města Krasnogorsk. Tam bylo soustředění a částečný výcvik základních vojenských znalostí. Bylo tam také hodně německých vysokých důstojníků i generálů, kteří byli zajati ve Stalingradě. Dále tam byli i normální němečtí zajatci, mezi kterými byla skupina tzv. antifacistů, členů organizace „Freies Deutschland“. Když jsme odmítli být ubytováni ve společné místnosti s německými zajatci, tito antifacisté k nám přišli a přemlouvali nás, že neděláme správně, že prý oni jsou taktéž Němci a jsou na to hrdí, a že není Němec jako Němec. My jsme však trochu emocionálně – viděno tehdejšíma očima – odpověděli, že s ohledem na to, co dnes většina Němců dělá, neměli by být hrdí na to, že jsou Němci – i když jsou antifacisté.

Zůstali jsme v Krasnogorsku celkem 14 dní a pak odjeli vlakem k Československé armádě. Nepamatuji si už, zda se sovětským doprovodem nebo sami. V jedné železniční stanici jsme vystoupili z vlaku, protože dál již vlak nemohl. Nákladními auty jsme odjeli do města Krosno. Bylo 13. listopadu 1944 a zrovna dozněly boje na Dukle.

Hned po zastavení našeho vozidla vybuchl docela blízko šrapnel, jakoby na naše uvítání, a bylo slyšet vzdálené dunění děl.

Dne 15. 11. 1944 jsme byli u odvodu a zařazení do Československé Svobodovy armády. Pak se již po celou dobu mé služby v armádě neudály nějak zvlášť výrazné a mimořádné události v mém životě, které by stály za zaznamenání. Po vstupu do armády jsem byl hned zařazen jako nevoják do náhradního pluku, kde jsem konal různé strážné služby. Asi po měsíci jsem byl přidělen do spojařské jednotky na normální a také spojařský vojenský výcvik. Než jsem se však stačil něco naučit, byl jsem další měsíc přidělen do protitankového dělostřelectva. Teprve tam probíhal dosti tuhý a opravdový vojenský dělostřelecký výcvik. Na frontu se však naše jednotka nedostala, přestože jsme už byli vycvičeni a připraveni. Byli jsme převeleni na Slovensko do Martina a tam nás zastihl i konec války. Tento jsme oslavovali střelením z pušek a z automatů a přes zákaz jsme vystříleli do vzduchu

celou zásobu patron, které jsme v dělostřelecké baterii měli. Z Martina jsme byli odveleni do Prievidze u Bratislavy. Tam k nám přistoupili už nově odvedení nováčci ze Slovenska a zase starší vojáci – členové zahraniční armády – byli demobilizováni. Já, jelikož jsem neměl odslouženu předepsanou dobu aktivní služby, jsem zůstal s několika dalšími sloužit dál. Byla to už pro nás ovšem jakási rekreační vojna. Dostal jsem za úkol dohlížet na koňskou

stáj. Často jsme jezdili s několika vojáky pro seno a při tom jsme celé odpoledne střelili z automatu na zajíce. Někdy se nám dokonce podařilo nějakého ulovit.

Jednu dobu jsem měl také za úkol přidělovat práci skupině asi 60 německých děvčat, která se musela každé ráno hlásit u nás v kasárnách do práce. Jednou se stalo, že jsem nějak ve spěchu, když děvčata už stála nastoupená na dvoře, chytil na stěně zavěšený plášť, pod kterým byl zavěšen automat. Automat nebyl zajištěný a já jsem zavdíl o spoušť. Vyšla celá dávka, na štěstí do silné kasárenské cihlové stěny tak, že mimo velkého leknutí se nic nestalo. Pouze v celé místnosti byla v tom okamžiku taková hustá mlha z prachu, že jsem jen stěží našel dveře.

V té době jsem byl ještě v domněni, že celá moje rodina, všichni sourozenci i moji rodiče, zahynuli v koncentračním táboře, a že jsem tady zůstal – mimo jednoho bratra, který žil v Londýně – úplně sám. Byl jsem proto rozhodnut, že po demobilizaci, jakmile to bude možné, se vystěhuji do tehdejší Palestiny. Jednou jsem si vyžádal pár dní dovolené a odjel jsem do Prahy, abych se informoval a eventuálně našel nějaké známé, kteří se vrátili z koncentračních táborů. Skutečně jsem našel v Praze několik známých a dozvěděl jsem se, že se do Budapešti vrátily moje tři sestry z koncentračního tábora v Osvětimi a bydlí u našeho strýce a tety – manželů Waldových.

Hned jsem se vrátil do Prievidze a vyprávěl to veliteli a požádal jsem ho o 10 dní dovolené. Napsal mi doporučení, aby mi ihned vystavili cestovní pas a já jsem odjel do Budapešti. Setkání se sestrami bylo samozřejmě velmi dramatické a dojemné. Domluvili jsme se všichni čtyři, že jakmile to bude možné, vystěhujeme se do Palestiny, kde žijí naše sestřence, sestry – Miriam a Nechama – se svými rodinami. Život mých tří sester v tehdejší Budapešti plně sovětských vojáků byl dosti nelehký. Bály se vyjít a ukázat se na ulici. Veškeré nákupy musejí obstarat strejda s tetou.

► Ilustrační foto: www.holocaustchronicle.org

ŽENSKÉ A MUŽSKÉ MICVOT VIII.

Svatost a čistota

Pojďme si nejprve zopakovat význam některých slov. Co znamená kadoš, svatý? Co je to tahor, čistý?

Tedy svatý neznamená ani mučedník, ani oblíbenec Boží, ani něco obyčejným lidem vzdáleného, nepochopitelného. Svatý znamená „oddělený pro, vyloučený pro, vyjmutý pro“. Dodávám slůvko „pro“, neboť se jedná o místo, předmět, zvíře, či člověka, který je oddělen pro speciální službu, která se vždy vztahuje k Bohu. Býti vyjmut z celku samozřejmě znamená býti jeho součástí a sloužit vlastně jemu.

Bůh sám, který je tak výlučný, je součástí světa, který stvořil, tak jako matka je součástí rodu, který zrodila.

Kidušin – zasnuby, jsou prostě oddělením konkrétní ženy od pozornosti ostatních mužů pouze pro jednoho konkrétního muže, kterému ona pomůže ke splnění micve plození.

Svaté je místo Chrámu určené pouze pro Stánek Boží a ne pro jiné účely. Chrám je však místo sloužící celému národu.

Kohen je oddělen pro svatou službu v Chrámu a je nám povinován službou a radostí (avoda ve-simcha).

Chrámový oltář je pouze určen pro oběti Bohu, skrze oběti se nám po očistění dostávalo Boží milosti.

„Budete mi národem svatým“ je oddělením Israele pro speciální službu Bohu, ale zároveň je Israel součástí národů, které vzešly ze Stvořitelova aktu učinění lidského tvora, podle své představy, či jak je psáno „dle obrazu našeho“. Všimli jste si plurálu? Dá se vysvětlit jako zdůraznění Boží omnipotence, kterou křesťanství omezuje pouze na trinitu.

Neměli bychom zapomínat, že smutný den výročí nejodpornějšího lidského aktu se nenazývá dnem holocaustu, ale dnem šoa. Holocaust označuje zápalnou oběť. Obětování je pro Židy svatým činem. Činem odděleným, výjimečným, spojujícím Stvořitele s Jeho stvořením. Žid nazývá vzpurnost člověka vůči Božímu dílu „šoa“. Šoa je apokalypsa, pohroma, lidské ničení, akt drzosti a perverze. Ne akt oddělení z Boží vůle, ale akt oddělení se ze své vůle, oddělení se ze společ-

nosti lidí, stvořených k obrazu Božím.

Býti svatým neznamená být lepším, neopravňuje k nadřazenosti, znamená být oddělen. Zasnoubení přeci neznamená, že slečna X je nadřazena ostatním ženám, ač je ona hekadeš. Stejně tak jako koza není nadřazena koni, protože je určena k potravě kadoš lidu a kůň ne.

A kadoš lid není nic lepšího než jiný lid Božího stvoření, jenom dostal určitá pravidla, určité závazky, konkrétní smlouvu, kterou jiné národy nemají, tak ať kouká své závazky plnit. Skrze micvot mu předepsané.

Kadoš lid dostal určitá pravidla, konkrétní smlouvu (ilustrace z Pentateuchu vydaného v Řezně kolem r. 1300, Encyclopaedia Judaica)

Ono oddělení je tu vždy pro spojení. Tak jako se výlučný oddělený Bůh spojuje s lidem Israele skrze svatou Tóru. Tak jako se oddělený Israel spojuje s většinou národů skrze sedm noachických přikázání a se všemi národy skrze Stvořitele a jeho tvorbu.

Býti kadoš neznamená být nadřazen, ale být povinován. Sloužit, ne jako ponížený sluha, ale jako hrdý, zodpovědný partner, který nekazí Boží tvorbu, ale doplňuje ji a koná tak, aby byl svět lepším, ne horším. Dnešní Israel, jako lid diasporu i jako suverenní stát, má stejnou povinnost. Micve tvorby lepšího světa se

nevyhýbá ani věřícímu Židovi, ani sekulárnímu Židovi, ani konvertitovi, ba ani takovému Židovi, který se svého židovství zřekl. Povinnosti se nelze zříci, je jen možné být nezodpovědným a neplnit ji. Je mnoho cest a cestíček, jejich forma je formalitou, cíl je avoda ve-simcha.

Slovo tahor neznamená být čistý v hygienickém smyslu slova. Znamená to být rituálně čistý. Čistý pro svaté konání. Je to tedy opět jakási oddělená čistota, která nemá zdánlivě nic společného s fyzickou čistotou, ač ta fyzická je její součástí. Člověk, který vstupuje do mikve (rituální lázeň), musí být nejprve řádně fyzicky omyt po celém těle a s vyčistěnými nehty. Dokonce i než je lidské tělo pohřbeno, je řádně omyto, s vyčistěnými ušima, nosem, nehty. Proč, když půjde stejně, zabaleno v plátně do hlíny, kde se umaže, nafoukne, popraská, inu nač ta hygiena? Ale místo, kde se ono tělo omývá, se nejmenuje umývárna, nýbrž tahara, prkno na kterém se omývá, se jmenuje tahara a celý akt očisty se nazývá tahara. Jde tedy o očistu výlučnou, spojenou se svatostí, o očistu rituální, jejíž součástí je očista fyzická.

Je muž mající noční poluce špinavý? Asi ano, je však rozhodně rituálně nečistý a měl by se očistit, tak praví Tóra. Žena se v době své menstruace několikrát za den myje, přesto se po menstruačním cyklu musí rituálně očistit, to nám přikázal Bůh.

O tom, co učí Tóra o čistotě, o tom, jak slova Tóry doplňují a interpretují rabíni, co a kdo je v judaismu tahor si budeme ve zkratce povídat příště. A také o tom, jak na věci nahlíží různé židovské směry.

Prozatím si pamatujme, že je rozdíl mezi svatým a svatouškem, jako mezi věřícím a pobožným, a že bychom se měli zamyslet nad slovem zbožný. Mnozí z vás nám rádi do Maskilu píšete své názory a reakce. Prosím, napište nám vaši analýzu těchto tří slov: věřící, zbožný a pobožný.

Hezké jaro.

► Sylvie Wittmannová